

Szlama Gabriella Zsófia

„Hamis nőieskedhetnémségek” Papp Barbara és Sipos Balázs *Modern, diplomás nő a Horthy-korban* című könyvéről

A „hamis nőieskedhetnémségek” kifejezéssel illetve a Magyar Női Szemle című folyóirat azoknak az asszonyoknak a megnyilvánulásait, akik a férfiak mellett másodlagos szerepbe kényszerülve, kizárólag otthonteremtésre és gondoskodásra törekedtek. Ez is egyike volt a Horthy-korszak nő-szemléletmódjának, amelyet Papp Barbara (az Eötvös Loránd Tudományegyetem Történeti Intézete Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszékének tudományos ösztöndíjasa) és Sipos Balázs (az ELTE Történeti Intézetének habilitált docense, az egyetem Nőtörténeti Kutatóközpontjának vezetője) elemez 2017-ben megjelent könyvében.

A *Modern, diplomás nő a Horthy-korban* című kötet középpontjában olyan nők állnak, akik az első világháború nehézségei után egy új rendszerben, lassú társadalmi átalakulás közepette próbáltak helyt állni egy olyan területen, amelyet korábban szinte kizárólag férfiak uraltak. Ugyanakkor többről szól a mű: összetett és elmélyült elemzés a korszak társadalomtörténetébe ágyazva. Eszmék és elméletek leírását olvashatjuk egyebek között arról, mit gondoltak a férfiak a diplomás nőkről, hogyan vélekedett a politika a feminizmusról, és milyen nehézségei voltak a felsőfokú végzettséget szerzőknek a munkaerőpiacon.

A mű jól strukturált, deduktív érvelési logika szerint épül fel. A szerzők a modern, diplomás nő jelenségét (amely a korszakban mindenképpen *jelenségnek* számított) társadalom-, gazdaság-, művelődés- és politikatörténeti szempontból vizsgálják, így mutatva összetett képet a magyar női emancipáció kezdeteiről. Szerintük a hazai nőtörténeírásból hiányzik a holisztikus kánon,¹ ezért a most megjelent könyvükkel ezt az űrt igyekeznek betölteni: céljuk ismertetni, majd kontextusba helyezni a diplomás nők történetét.

Az első fejezetben a magyarországi nőtörténet és nőtörténetírás 19–20. századi korszakait ismerhetjük meg. A szerzők ismertetik a normatív és a nem normatív történetírás közötti különbségeket. Az elsők a szereplők és a leírt cselekvések közötti hierarchikus viszony felállítását értik, ám ezzel szemben a nem-normatív megközelítést alkalmazzák, amelyet Max Weber megértő szociológiája után „megértő nőtörténetírásnak” neveznek (24–29. o.). Ezt követően az első világháború hatásait vehetjük górcső alá: megismerhetjük a feminizmus első hullámát, valamint a megelőző korok társadalomtörténetét, amelyek a modern nőtípus(ok) megerősödését hozták el. A női emancipáció hosszú folyamatot ölelt fel, az új típusú nők megjelenése a 19. század utolsó harmadára datálható, amikortól egyre több helyen lett elfogadott a jelenlétük. Annak ellenére, hogy eltérő életterületeken, cselekvési típusokban jelent meg ez a változás, egy sportverseny női győztesére és egy doktori fokozatot szerzett hölgyre is modern nőként tekinthetünk. Egy közös vonást mégis ki lehet emelni, mégpedig az önálló és egyben a férfiakkal egyenlő társadalmi pozícióra való törekvést. A diplomás nő jelenségének vizsgálata *A nőkérdés és a nő(iesség) ábrázolásai a Horthy-korban* című fejezetben kezdődik el. A férfiak és a nők eltérő képességeinek kérdése nem újkeletű fogalom, ugyanis már sokkal korábban, a századfordulón kételyek merültek a fel a nők (vélt) szellemi és fizikai gyengeségével, hátrányával kapcsolatban. Ezek a gyakran egymással is ellentétes hangok megjelentek a kor lexikonjaiban is: „...bizonyos szociális alárendeltséget mutat a férfival (családfővel) szemben; viszont mint hozzá hasonló teljes jogú ember, éppoly erkölcsi személyiség” – idézik a szerzők a *Katolikus Lexikon* nőkérdés-címszavát (69. o.).

¹ Bár számos kutató foglalkozik a nőkérdéssel (Nagyné Szegvári Katalin, Ladányi Andor, Vámos Éva, Palasik Mária, Pető Andrea, Gyáni Gábor, Acsády Judit, Szapor Judit, Kéri Katalin, Kádár Judit, Nagy Beáta, Sárai Szabó Katalin, Karády Viktor, Fábri Anna), nem született nagy, az egész korszakot összegző művek.

A következő fejezetekben a nőoktatás, a nőképzés és a diplomát szerzett dolgozó nők lehetőségeit taglalják, kezdve a középfokú oktatás szabályozásától a doktori cím megszerzésének lehetőségéig. A különböző iskolatípusok részletes története mellett betekintést nyerhetünk a politikai befolyásolás kérdésébe is a *numerus clausus* (1920. évi XXV. tc., amely nemcsak az izraelita vallásúak, hanem a nők egyetemi felvételi arányát is korlátozó rendelkezés volt) és a *numerus nullus* (amely szerint 1926-ig nem vagy csak kivételes esetben nyerhetett nő felvételt a Budapesti Egyetem Orvoskarára) rendelkezések módosító hatásain keresztül.

A nők nyilvános politikai szerepvállalását egyesületek és folyóiratok elemzésén keresztül illusztrálják a szerzők. A három legnagyobb egyesület kiemelésével – a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (MANSZ), a Feministák Egyesülete és az Egyetemet és Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesülete (EUMANE) – a nők közéleti megjelenésének egy sajátos fajtáját jelenítették meg. A Dolgozó Asszonyok Lapja, A Nő, az Új Idők és a Magyar Női Szemle a legfontosabb, kifejezetten a nők számára (több esetben nők által) írott folyóiratok közé tartozott. A Magyar Női Szemlének külön fejezetet is szentelnek a szerzők, mert ehhez a folyóirathoz nem köthető jelentős ideológiai vagy szemléletmódváltás, így átfogó és egységes képet adhat a vizsgált időszakról. Az említett egyesületek és folyóiratok eltérő nőképet, programot, politikai irányzatot hirdettek, azonban mindegyik középpontjában, keresztmetszetében a nő állt. Ez a nő „feladatának” kérdésére adott válaszaikban is megjelenik: míg a Dolgozó Asszonyok Lapja a modern nő típusának meghatározásakor nemzeti értelmezési keretet használt, addig A Nő ezt a termékenységgel kapcsolta össze.

A könyvet záró mikrotörténeti elemzés Dr. Magyary Zoltánné Dr. Techert Margit életét mutatja be. A szerzők indoklása szerint Techert Margit életútja nem tipikus, hiszen a kor Magyarországa kevés egyetemi magántanárnőt számolt, de atipikusnak sem tekinthető, így a példáján keresztül a modern, diplomás nő számos tulajdonságát lehet bemutatni. Kevés sikeresebb asszony tevékenykedett nála: fél évvel diplomája megszerzése után már doktori fokozatáért küzdött.

Papp Barbara és Sipos Balázs könyvében a diplomás nő jelenségéből kiindulva a Horthy-korszak nőtörténeti elemzését nyújtja. Művükben kettős célt jelölnek ki: egyrészt a diplomás nők társadalmi és politikai helyzetét szándékoznak megvizsgálni, másrészt azt a környezetet és kontextust szeretnék bemutatni, amely a modern, diplomás nők lehetőségeit határozta meg. Külön figyelmet szentelnek a változásoknak és azok jelentőségének. Így nemcsak kiemelik és külön taglalják például Klebelsberg Kunó és Hóman Bálint kultuszminiszterek gyakorlatát, de a szigorúan vett korszakhatárokon túl az előzményeket is bevonják. Ezáltal komplex társadalmi és történeti elemző munkát teremtettek meg, s így az előbb említett kettős cél mellett egy harmadikat is teljesítettek: mélyítik és árnyalják a Horthy-korszak egészéről alkotott tudásunkat.

A kötet nagyszámú forrást dolgoz fel, Dr. Magyaryné Techert Margit és Szederkényi Anna személyes iratai mellett a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának, a Budapest Főváros Levéltárának és az ELTE Levéltárának anyagai is belekerültek a forrásjegyzékbe. Nyelvezete tudományosan precíz, de könnyen érthető, ugyanakkor szövege – vélhetően a számos levéltári adat okán – néhol zavaróan monotonná és felsorolásszerűvé válik. A mű a primér források elemzése mellett számos olyan táblázatot, statisztikai elemzést is közread, amely tovább mélyíti az ismereteinket, és segít tájékozódni a rendkívül összetett anyag elemzésében. Ezek általában a fejezetek végén találhatóak meg, és segítik az olvasottak átlátását, megértését. A fejezetek arányosan tagoltak, a gazdag képmelléklet kiegészíti és színesíti a szöveget. A portrék mellett nem beállított, hétköznapi jeleneteket ábrázoló fotográfiákat és folyóirat-címlapokat is láthatunk, amelyek ideális arányban állnak a szöveggel.

A könyv legolvasmányosabb részét Dr. Magyaryné Techert Margit életútja képezi, aki a fentebb tárgyalt tipikus és atipikus elemek miatt válik a mű ideális szereplőjévé. Ugyanakkor érdemes lett volna egy kevésbé kirívó példát is említeni, hiszen a korszakban nagyon alacsony volt a doktorált nők száma. Egy másik modern, de nem diplomás nő – akiről szintúgy szó esett – életútjának bemutatása még egységesebb képet adhatott volna a témáról.

A szerzők igyekeztek minden fontos nőtörténeti kérdésre választ adni ebben a két világháború közötti „urambátyám” (9. o.) időszakban. E tudományos művet nemcsak történészeknek és társadalomkutatóknak ajánljuk, hanem mindazoknak, akik választ szeretnének kapni a kérdésre, hogy kik is voltak a modern, diplomás nők a Horthy-korban. (Papp Barbara–Sipos Balázs: *Modern, diplomás nő a Horthy-korban*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2017, 340 oldal, 3500 Ft)

Szlama Gabriella Zsófia diplomáit az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerezte meg előbb történelem alapszak, később művelődéstörténet mesterszakon. Jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájának hallgatója. Érdeklődési köre a 19–20. századi viselet története, kutatási témája a társadalom és a divat kapcsolata a századfordulón. Email: zsofi.szlama@gmail.com